

ճշգրտեալ ճշմարտել որչափ ինչ անձեղէնն բանք առաւելութեամբ իմն ըզմարդկայնոցս ցուցանեն զյեղյեղուն անհաստատութիւն : . . .

„Մհաւասիկ տիկինն այն մեծասիրտ, ահա սքանչելին այն և փարեղի . ահաւանիկ գործն մահու . ահա նշխարքն այն որ փոքր մի ևս և յաչաց մերոց ծածկեացին . ստուերն այն փառաց 'ի չիք դառնայ, և տեսցուք մեք զնա զի և 'ի տխրագին զարդուց աստի մերկ կողուպուտ, իջցէ 'ի վայրսն այն խաւարի, 'ի տունն անդր որ ընդ երկրաւն է, զի ըստ Յորայ բարբառելոյ, 'ի հող անդր նրն ջեօցէ, ընդ մեծամեծս երկրի, ընդ թագաւորս և ընդ իշխանս ընդ այնոսիկ որ ոչ ևս են, յորոց միջի հազիւ ուրեմն գուցէ նմա զտեղի գտանել մինչ անձկացեալ վայրացն, և մահ կազմ և 'ի պատրաստի կայ և ևս ընուլ զնոսա : Մյլ դեռ ևս 'ի պատիրս խաբէութեան ունի ըզմեղ աստէն երեւակերպութիւն . չիք մահու թողուլ մեզ զետեղակալ ինչ մարմին, և ոչ այլ ինչ տեսանեմք անդանոր՝ բայց զտապանս՝ որ ձև իմն պատկերի առաջի աչաց մերոց ընծայեն : Մարմինս մեր փոխեսցի բնութեամբ, փոխեսցի և յանուանէն նաև դիակն անգամ . ոչ յերկարատե ինչ մնայցէ նմա, ասէ Տերտուղիանոս, դիակն՝ որ դեռ ևս զմարդկային ինչ յանձին իւրում ցուցանէ մեզ կերպարան, և ահա այնուհետեւ յեղու դառնայ յայն ինչ զոր լեզու մարդկեղէն չգիտէ կոչել . այնքան ճշմարտեալ եթէ ամենայն ինչ զրաւեալ մեռանի 'ի նմա, մինչև չմնալ նմա և ոչ այն իսկ որով թշուառական նշխարք մնացուածոց նորս նշանակեալ լինիցին : „

ՊՈՍԻԷ

Սաքս մարաշախտը և իր մահարձանը :

Տրեղտա քաղաքին մէջ ծնաւ Սաւրիտիոս (Սորիս) Սաքս մարաշախտը 1696^ն, և իրեն ծնողքն էին Մկրտտոս Բ Էհաց թագաւորն ու Սաքսոնիոյ կայսրընտիրը, և Վէնիկսմարքի կոմսուհին : Սաւրիտիոս՝ տղայ հասակէն զինուորական հրահանգաց մէջ վարժելով, նշանաւոր եղաւ ի իլ (1708) և յուլի (1709) քաղաքաց պաշարման ատեն, և Սաւրիտիոսի պատերազմին ահաւոր և անլուր կոտորածին մէջ անանկ անխուով ցրտութիւն մը ցըցուց՝ որ միայն բազմաժամանակեայ փորձառութեան արդասիք կրնար սեպուիլ : Կը զարմանար Շուեթաց Կարոլոս ԺԲ թագաւորին վրայ, և երբոր Սթրալսունտի պատերազմին մէջ ականատես եղաւ անոր կարգէ դուրս քաջութեանը, այնպիսի սէր և մեծարանք մը ունեցաւ վրան՝ որ իր զինուորական կեանքը անոր նմանցընել ուզէր :

Սաւրիտիոս իր քաջութիւններովը սիրտ առած՝ Սաքսոնիոյ գնաց, Լեզինէոս իշխանին դրօշուն տակ զինուորելու . և այն ատենէն սկսաւ գաղղիական ապգին հակամիտութիւն մը ունենալ . ուստի երբոր քիչ ժամանակէն ետքը Սարիզ եկաւ, Վաղղիացւոցմէ մեծ ընդունելութիւն գտաւ : Մյն ատենէն սկսաւ Սաւրիտիոս մասնաւոր ջանքով մը զինուորական արուեստի հմտութեանէ ըլլալ, և պատերազմաց հրահանգքը նորանոր պիւտերով զարդարել և ճոխացընել :

Էհաց Մկրտտոս թագաւորին ու Մինա Լանուշա մեծին Պետրոսի դրստերը պաշտպանութեամբը՝ Վուրլանտիոյ դուքս անուանեցաւ Սաւրիտիոս . բայց ետքը իր այս նոր իշխանութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար ստիպուեցաւ Ռուսաց և Էհաց հետալ կառուիլ . ու չկրնալով անոնց գէմ դնել, ստիպուեցաւ Վաղղիա անցնիլ, և այն ապգին՝ որուն ձեռքով իր մեծութիւնը ստացեր էր, օգնութեանը ա-

Սաքս մարաջախոտին մահարձանը.

պաւինիլ : Բայց որովհետեւ Վաղղիա
այն ատենները խաղաղ անդորրութեան
մէջ էր, ուստի և իր եռանդուն գործու-
նէութեանը և պատերազմասէր ըղձից
ճարակ կը պակսէր : Բոլոր անցնելէն
ետքը՝ երբոր Վաղղիա ստիպուեցաւ
Ղաթրիոյ դէմ պատերազմ հրատարա-
կել, Սաւրիտիոս մէկէն Սերսայլ վա-
զեց, Թագաւորէն խնդրելու համար որ

զինքն ալ պատերազմի խրկէ : Սրտին և
եռանդեանը արժանի քաջագործութեք
նշանաւոր եղաւ Փիլիսպուրկի պաշար-
ման ատեն, և անկէ վերջը եղած պա-
տերազմաց մէջ. ու 1736^{ին} սահմա-
նուած խաղաղութենէն ետքը ընդհա-
նուր տեղակալ անուանեցաւ :

Բայ խաղաղութիւնը երկար ատեն
չտեւեց : Վարդուս 2 կայսեր մահուամ-

բը ամէն բան տակնուվրայ ըլլալով, ի ուղղակիոս ժե բանակ մը խրկեց 'ի Պոհեմիա, որուն ձախ թւին հրամանատարութիւնը կ'ընէր Սաւրիտիոս: Ինչ օրուան մէջ յարձակմամբ տիրեց Իրակա մայրաքաղաքին, և քաջութեանը ժամանակ մարդասիրութիւն գործածելով՝ ամէն խնամքը բանեցուց որ չըլլայ թէ զօրքը աւարառութեամբ յաղթութե փառքը մթնցընէ: Իոյն պիսի արագութեամբ տիրեց նաև Լկրա բերդաքաղաքին, և իրեն ճարտարութեան և քաջութեան նշանակները ցըցուց թէ Պաւիերայի բանակին հրամանատարութեանը ատեն, և թէ Լսացիայի պաշտպանութեանը ժամանակ, ի որենայի Վարդոս իշխանին դէմ: Լյոս ամէն քաջագործութեանցը համար՝ Իաղղիոյ մարաջախտութեան գաւազանը ընդունեցաւ (1743):

Հետևեալ երկու տարուան մէջ տրուած պատերազմաց ժամանակն ալ աւելի փառաւորութիւնով, երբոր հասակն սկսաւ առնուլ և ուժէ իյնալ, տէրութիւնը Համպորի դքսութեան մէջ այլ և այլ կալուածներ տուաւ իրեն, և տալուէ տարի քառասուն հազար Ֆրանք: Լյոն իաղաղ առանձնութեան մէջ լուսնցուց Սաւրիտիոս իր կեանքը (30 նոյեմբեր, 1750). և մեռնելուն ատեն կ'ըսէր թէ՝ « Կեանքը երազ մըն է. իմն գեղեցիկ՝ բայց կարճատև երազ մը եղաւ »:

Սաւրիտիոս լուտերական ազանդի վերաբերելուն համար Սէն-Տընիի մէջ չկրցաւ թաղուիլ, այլ սրբոյն Վուվմայի եկեղեցւոյն մէջ ամփոփուեցաւ իր մարմինը, և ժամանակին անուանի ճարտար անդրիագործը Փիկալ՝ մեր դրած պատկերին մէջ երեցած մահարձանը կանգնեց անոր պատուոյն:

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Անքրդիլ Տիւբերոնի Հնդկաստանի մէջ բրած ձամբորդութիւնները՝ Ջրադաշտայ գրքերը գտնայու համար:

Ինքըդիլ Տիւբերոն հազիւ քսանութրկու տարեկան կար երբոր Լսարիզի մէջ առջի անգամ չորս թուղթ () էնտի գրուածք մը Սանտիտա-Սատիէն գաղափարեց, որն որ () էնտաւեստայի գրուածոց մասերէն մէկն է: Ինքըդիլ այնպէս վառուեցաւ՝ որ մէկէն միտքը դրաւ ետեւ ըլլալու ու թարգմանելու Պարսից ամբողջ աս օրինաց գիրքը, և որպէս զի լաւ սորվի Պարսից հին լեզուն հաստատեց որ այն կողմերը երթայ: Ինքըդիլ իր ժամանակի գիտնոց շատին իր աս միտքը յայտնեց, ինչպէս Սայլիէի որ թագաւորին գրատան վերակեցուն էր, Պարթէլըմիին և Լէյլիւս կոմսին, որոնք սիրտ տուին և խոստացան ուսմանց պաշտօնեային հետ խօսելու 'ի նպաստ իրեն, և հնդկաց ընկերութենէն խընդրելու որ իրեն ձեռնտու ըլլան: Բայց Ինքըդիլ անանկ վառուած էր, որ ատկերպով իր ուղեւորութեան ուշանալուն կասկածը զինքը անհամբեր կ'ընէր. բայց միանգամայն աղքատ ըլլալով՝ կարգէ դուրս միջոցի մը ձեռք զարկաւ, այսինքն առանց իրեն ազգականացը իմացընելու՝ հնդկային ընկերութեան զինուոր գրուեցաւ: Իր երթալը աս կերպով որոշելէն ետքը, մէկէն ճամբու պատրաստութիւն տեսաւ. ունեցածը՝ բոլոր բոլոր էր երկու շապիկ, երկու թաշկինակ, զոյգ մը գուրպայ, ստուճ մը ու եբրայական աստուածաշունչ մը. բնաւ մէկու մը մնաք բարովի չգնաց, և միայն իր եղբօրը սրտաշարժ հրաժարականը տալով, 7 նոյեմբերի 1754ին, ճամբայ ելաւ ոտքով՝ առտուն կանուխ քանի մը ընկերակիցներով, ստորին ըսպայ մը իրենց առաջնորդ ունենալով:

Լսարիզէն դէպ 'ի Լօրիան ըրած ուղեւորութիւնը վարժութիւն մ' եղաւ իրեն ծանր աշխատութեանց, զոր ա-